

De rechtvaardigheid van scheidingsprocedures

Vechtscheidingen, in extreme gevallen eindigend in familiedrama's, krijgen veel aandacht in de media. Maar de impact van iedere scheiding is groot. Een scheiding betekent het beëindigen van de belangrijkste economische en emotionele relatie waarin mensen plegen te investeren. Hoe ervaren mensen een scheidingsprocedure? Hoe rechtvaardig vinden zij de gang van zaken en de uitkomsten? En slaagt de samenleving erin om de negatieve gevolgen van scheiding te beperken?

Rechtvaardigheid is vaak onderwerp van verhit debat. Voor de eerste maal is nu daadwerkelijk onderzocht hoe rechtvaardig Nederlanders zich behandeld voelen als het er in hun leven echt om spant. Hiil Innovating Justice deed bevolkingsonderzoek naar de wijze waarop Nederlanders de rechtspleging ervaren.

Dit rapport focust op scheidingsprocedures. Uit de data blijkt dat deze relatief vaak samenhangen met psychische en lichamelijke gezondheidsklachten en ook gepaard gaan met relatief veel stress. De gemiddelde waardering op alle gemeten rechtvaardigheidsaspecten van het scheidingstraject is laag (2,81 op een schaal van 1 tot en met 5). Dat is aanzienlijk lager dan de scores voor procedures voor andere conflicten van een soortgelijke zwaarte. Mensen voelen zich door de professionals betrokken bij hun scheiding maar in beperkte mate gehoord in hun behoeften en emoties. De resultaten (bijvoorbeeld voor de hoogte van kinderalimentatie) zijn niet voldoende transparant. Dat heeft waarschijnlijk gevolgen voor de mate waarin afspraken worden nageleefd.

Er is veel aanleiding om te veronderstellen dat de inrichting van het juridische proces en de werkwijze van juristen hierin een belangrijke rol speelt. Het scheidingsproces is sterk gejuridiseerd en zet geschillen verder op scherp door een structuur van verzoek tegen verweer; argument tegen

argument. Mensen hebben zelf niet genoeg informatie en kennis waardoor ze niet genoeg grip hebben op hun scheidingsproces. Men verliest hierdoor de controle op de eigen scheiding en moet gaan vertrouwen op professionals die het van ze overnemen. Het financieringssysteem voor rechterlijke macht en advocaten beloont nog steeds extra procedures, in plaats van het bereiken van duurzame oplossingen. Er is enige controle op de handelwijze van de rechters en juristen waarmee men te maken krijgt. Wat de burger echter ervaart is het gehele proces met alle deelnemers werkzaam in hun wettelijke rollen. De samenhang daarvan wordt niet systematisch gemonitord en geëvalueerd, wat onder andere te maken heeft met de politieke gevoeligheid van het onderwerp. Mede hierdoor is er onvoldoende innovatie binnen de rechtsketen van scheidingsprocedures.

De mogelijkheden voor verbetering zijn groot. Professionals hebben beschikking over veel kennis over risicofactoren en over methoden om een scheidingsproces beter in te richten. Er lijkt veel overeenstemming mogelijk over de doelen van te vernieuwen behandelmethoden. Het duurzaam verbeteren van de toegang tot het recht, met name de kern van formele juridische procedures, is echter steeds weer een grote uitdaging. Volgens onlangs gepubliceerde suggesties van 24 leidende juristen zouden aanbieders van nieuwe behandelmethoden de bestaande werkwijzen moeten kunnen "uitdagen". Een zogenaamde IKEA-test zou de hanteerbaarheid van de regels voor alimentatie kunnen vergroten.

De politiek zou in de wetgeving maatschappelijke doelen en financieringskaders kunnen stellen voor de procedures; gedetailleerde wetten die nu te vaak een struikelblok vormen voor de noodzakelijke vernieuwing kunnen dan verdwijnen. De sector kan dan vervolgens de algemeen gedeelde ambitie waarmaken om mensen beter te begeleiden door één van de zwaarste fasen van hun leven.

Inhoudsopgave

1. Methode van onderzoek	2		
2. Scheiding	3		
2.1 Impact	3		
2.2 Veel procedures	3		
2.3 De rol van een goede procedure in vermindering spanningen	3		
2.4 Moeizame communicatie, veel te regelen en behoefte aan procedurele rechtvaardigheid	4		
3. Ervaren rechtvaardigheid van scheidingsproces is laag	5		
3.1 Veel stress en onmacht	6		
3.2 Minder dan de helft voelt zich werkelijk gehoord	7		
3.3 Respectvolle betrokkenheid	9		
3.4 Resultaat komt te vaak niet op tijd	9		
3.5 Escalatie niet in de hand	10		
3.6 Resultaat vaak niet gerealiseerd en weinig emotionele verbetering	10		
		3.7 Resultaten slecht te vergelijken met andere gelijksoortige zaken	10
		4. Hoe verder? Suggesties voor innovatie van het juridische system rond scheiding	12
		4.1 Juridisch vakmanschap ten dienste van een goed verlopende scheiding	12
		4.2 Een IKEA-test helpt om regels voor de gevolgen van scheiding praktischer te maken	14
		4.3 Prikkel om oplossingen te stimuleren in plaats van procedures: huidige financieringssysteem belooft verlenging en verruwing	15
		4.4 Een right to challenge, de vele pilots voorbij	16
		4.5 Doelen stellen voor een vernieuwde procedure: vechtscheidingen de wereld uit?	17
		4.6. Een IENS voor het rechtssysteem: certificatie maakt de markt transparanter	19
		5. Conclusies	21
		Over HiIL Innovating Justice	22

1. Methode van onderzoek

HiiL Innovating Justice heeft onderzoek gedaan naar rechtsproblemen en ervaren rechtvaardigheid onder 4862 Nederlanders boven de 18 jaar. Deze zijn in januari en februari 2014 ondervraagd via het Ipsos Internet panel. De methodologie die is toegepast (zie [hier](#) voor een uitvoerige toelichting) is door HiiL speciaal ontwikkeld om de toegang tot het recht zoals burgers die ontvangen en ervaren inzichtelijk te maken. De methode wordt inmiddels internationaal breed toegepast.

Voor dit rapport is specifiek gekeken naar hoe Nederlanders het proces rond scheiding hebben ervaren. Het gaat hier om het traject van het ontstaan van het probleem tot het bereiken van een oplossing of een ander eindpunt. Tijdens dit traject kunnen er procedures bij de rechter zijn gevoerd, in overleg tussen partijen oplossingen zijn bereikt, of kan er gebruik gemaakt zijn van de hulp van juristen of andere dienstverleners (bijv. mediators).

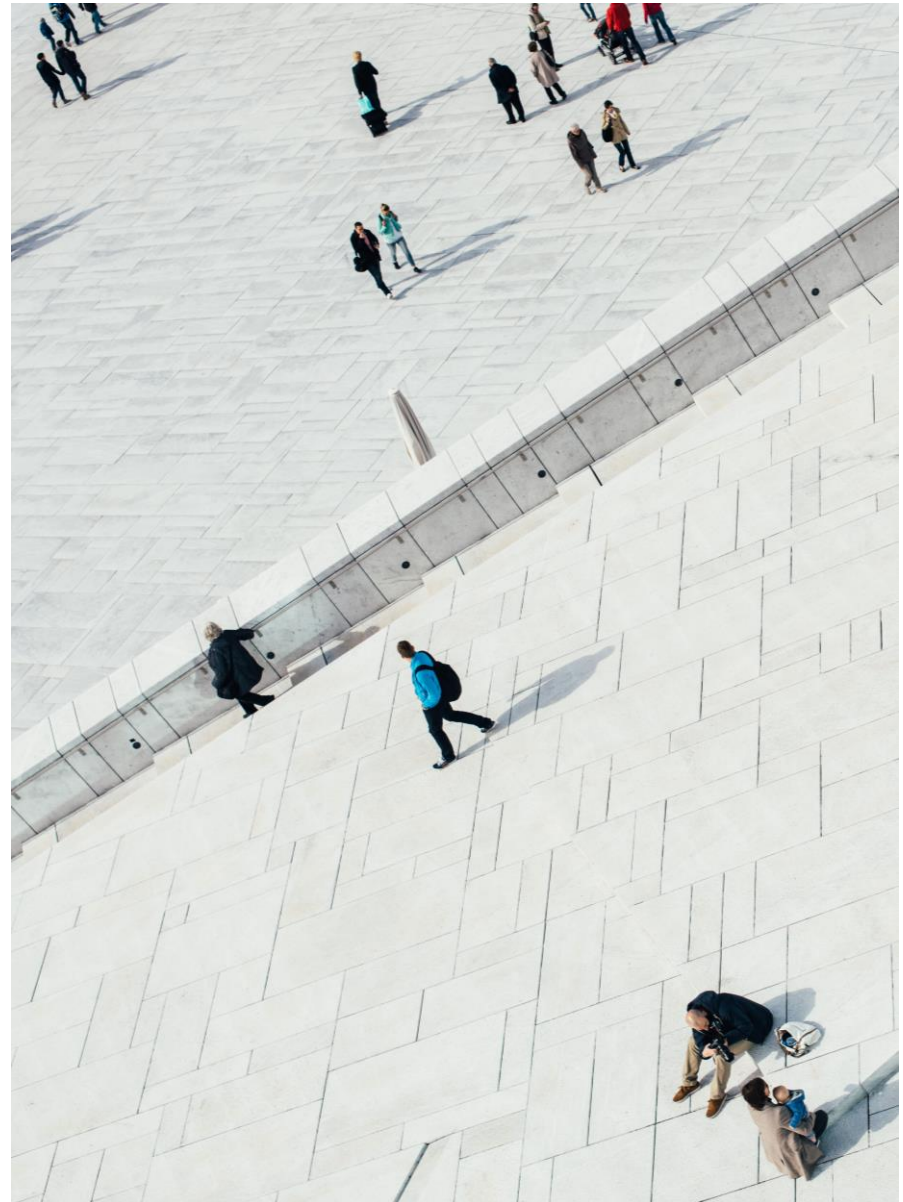
Steeds is gevraagd naar aspecten van rechtvaardigheid die voortgekomen zijn uit een omvangrijke lijn van wetenschappelijk onderzoek over wat mensen belangrijk vinden als anderen (zoals politie, rechters, leidinggevenden) beslissingen over ze nemen of waarin ze samen met anderen (zoals werkgevers, artsen) beslissingen moeten nemen. Eén van de vragen die in dit representatieve onderzoek onder Nederlanders is gesteld, is in welke mate hun mening en gevoelens werden meegenomen in hun scheidingstraject. Ook zijn er – steeds op een 5 puntsschaal (met 1 = *in zeer kleine mate* en 5 = *in zeer grote mate*) – vragen voorgelegd

over de werkbaarheid en tijdigheid van de oplossing. Zo werd naar meer dan 40 aspecten van rechtvaardigheid gevraagd, verdeeld over 3 dimensies die de kwaliteit van de procedure betreffen, 4 dimensies van de kwaliteit van de uitkomst en 3 dimensies van toegankelijkheid van de procedure.

Deze methode maakt het mogelijk om de rechtvaardigheid van procedures voor verschillende problemen met elkaar te vergelijken en procedures voor hetzelfde probleem in verschillende landen naast elkaar te leggen. Een nadeel is dat de vragen over rechtvaardigheid een zekere mate van abstractie hebben, waar sommige respondenten moeite mee hebben. Sommige vragen worden maar door een deel van de respondenten beantwoord. Verder is het soms moeilijk voor respondenten om het (gevraagde) onderscheid te maken tussen de effecten van de procedure (de juridische en verdere begeleiding in de scheiding) en de effecten van het probleem zelf (de breuk in de relatie). Met name voor problemen die verder terug in de tijd liggen (max. 4 jaar geleden), wordt er een beroep gedaan op het lange-termijngeheugen van de respondent en kunnen er geheugeneffecten optreden. Wanneer respondenten gevraagd wordt naar gevoelige onderwerpen zoals familieproblemen, treedt het risico van sociaal wenselijk antwoordgedrag op. Ten slotte heeft een internetpanel beperkingen (geen interactie tussen respondent en vragensteller ter verduidelijking; maatregelen die nodig zijn om representativiteit te waarborgen) die algemeen bekend zijn, maar afgewogen moeten

worden tegen de kosten en beperkingen van andere survey-methoden.

De resultaten van dit onderzoek zijn door HiiL in verschillende projecten aan experts ter duiding voorgelegd. Hierna wordt regelmatig naar deze duiding verwezen. Het betreft hier onder andere het project Rechtwijzer, waarin HiiL samen met de Raad voor de Rechtsbijstand een online ondersteuning voor scheiding (waarin ex-partners samen aan hun scheiding kunnen werken) wordt ontwikkeld. Eén van de redenen dat HiiL deze data over rechtsproblemen (nogmaals) heeft geanalyseerd is om de context waarin Rechtwijzer als online platform ontwikkeld wordt, beter te begrijpen. Ook is gebruik gemaakt van de ervaring van de auteurs met projecten op het gebied van toegang tot het recht en de bij HiiL werkzame experts op het gebied van scheidingsprocedures. Voorts wordt verwezen naar recente rapporten en literatuur.

2. Scheiding

Van de bijna 5.000 geïnterviewde Nederlanders heeft bijna de helft (48%) de afgelopen jaren één of meer serieuze problemen gehad. 8% van deze groep (n=162) heeft een probleem (gehad) gerelateerd aan een scheiding. Dit betekent dat Nederlanders per jaar betrokken raken bij zo'n 110.000 nieuwe scheidingsgerelateerde problemen.

2.1 Impact

Meer dan driekwart van de scheidingsproblemen (85.000) hoort bij de twee zwaarste rechtsproblemen die mensen de afgelopen 4 jaar meemaakten. Andere zware problemen waar mensen blijkens de data mee te maken hebben (gehad), zijn: Huiselijk geweld, schulden, problemen met gedrag en opvoeding van de kinderen, ontslag/disciplinaire maatregelen op het werk, en erfenis en andere familieproblemen.

“*Relatie met mijn vriendin verbroken en zijn met ruzie uit elkaar gegaan. We hadden samen een hond en nog wat andere spullen samen gekocht die allen werden opgeëist door mijn ex.*”

“*Relatie beëindiging met mijn partner waar ik een dochterje van 2 mee heb, die ik niet wil verliezen*”

Ruim de helft van de Nederlanders die een scheidingsprobleem heeft gehad geeft aan dat het scheidingsprobleem hun leven in grote mate of zeer grote mate negatief heeft beïnvloed. Bij ruim een

derde (31.000 problemen) is er sprake van lichamelijke gezondheidsklachten en bijna driekwart ervaart psychische gezondheidsklachten (62.000 problemen). In 22% van de gevallen (19.000 per jaar) is er bovendien sprake van geweld.

2.2 Veel procedures

Overall ter wereld is het in goede banen leiden van scheidingen één van de kerntaken van de rechtspleging. In Nederland is die rechtspleging vooral in handen van – tegenwoordig sterk gespecialiseerde – dienstverlening als rechtshulp, bemiddeling, jeugdzorg en psychische zorg. Scheidingen leiden in veel gevallen tot procedures bij de rechter: de Nederlandse rechtspraak behandelde, volgens cijfers van de Raad voor de Rechtspraak, in 2013 zo'n 140.000 scheidingsrelateerde procedures per jaar, een stijging van 5% ten opzichte van 2012. De overheid sprong 82.000 keer per jaar bij met een toevoeging voor rechtsbijstand. Scheiding beslaat daarmee een belangrijk deel van het budget voor rechtspleging; na strafrecht dat het grootste aandeel heeft.

2.3 De rol van een goede procedure in vermindering spanningen

Internationaal onderzoek op het gebied van de gevolgen van scheidingen (op betrokken kinderen) heeft een aantal risicofactoren geïdentificeerd. Onderzoek gaat er vanuit dat scheiding een proces is dat zich over langere tijd ontvouwt. Dat wil zeggen, de juridische 'gebeurtenis' van scheiden op zichzelf heeft weinig impact, maar dat geldt wel voor de korte en lange termijn spanningen die met dit proces gepaard gaan. Iedere grote verandering kan voor spanningen

zorgen: een ouder die het huis verlaat, het verlies of verminderen van contact met één van de ouders, een terugval in inkomen, het verhuizen naar een andere stad, een nieuwe school, een nieuwe partner die in beeld komt en voortdurende/langslepemde conflicten en een gebrek aan samenwerking tussen beide ouders (Amato, Research on divorce: Continuing trends and new developments, 2010). Kinderen verschillen in hun bekwaamheid om met dit soort situaties om te gaan en daarmee varieert de sterkte van de impact (Ter Voert en Geurts, WODC 2013).

De problemen die in de literatuur over de scheidingsprocedure worden gesignaleerd, zijn: weinig transparante kosten (uurtarieven), de polarisatie in rechtbankprocedures, formele en ingewikkelde rechtbankprocedures, voortdurende ‘beroepen’ en herhaaldelijke en langdurige procesvoering. Tijdens de (bovengenoemde) veranderingen die een scheiding met zich meebrengt is het belangrijk dat de procedures niet voor nog een additioneel conflict zorgen.

2.4 Moeizame communicatie, veel te regelen en behoefte aan procedurele rechtvaardigheid

Bij een scheiding hoort vrijwel steeds een moeizame communicatie tussen beide partijen. Gehoord worden, erkenning en onpartijdigheid door een neutrale derde partij zijn dan extra nodig. Het leven moet opnieuw, eerlijk en effectief worden geordend. Dat geldt voor de zorg voor de kinderen, de vervulling van de woonbehoeften en de regeling van de financiële gevolgen. Tijdens

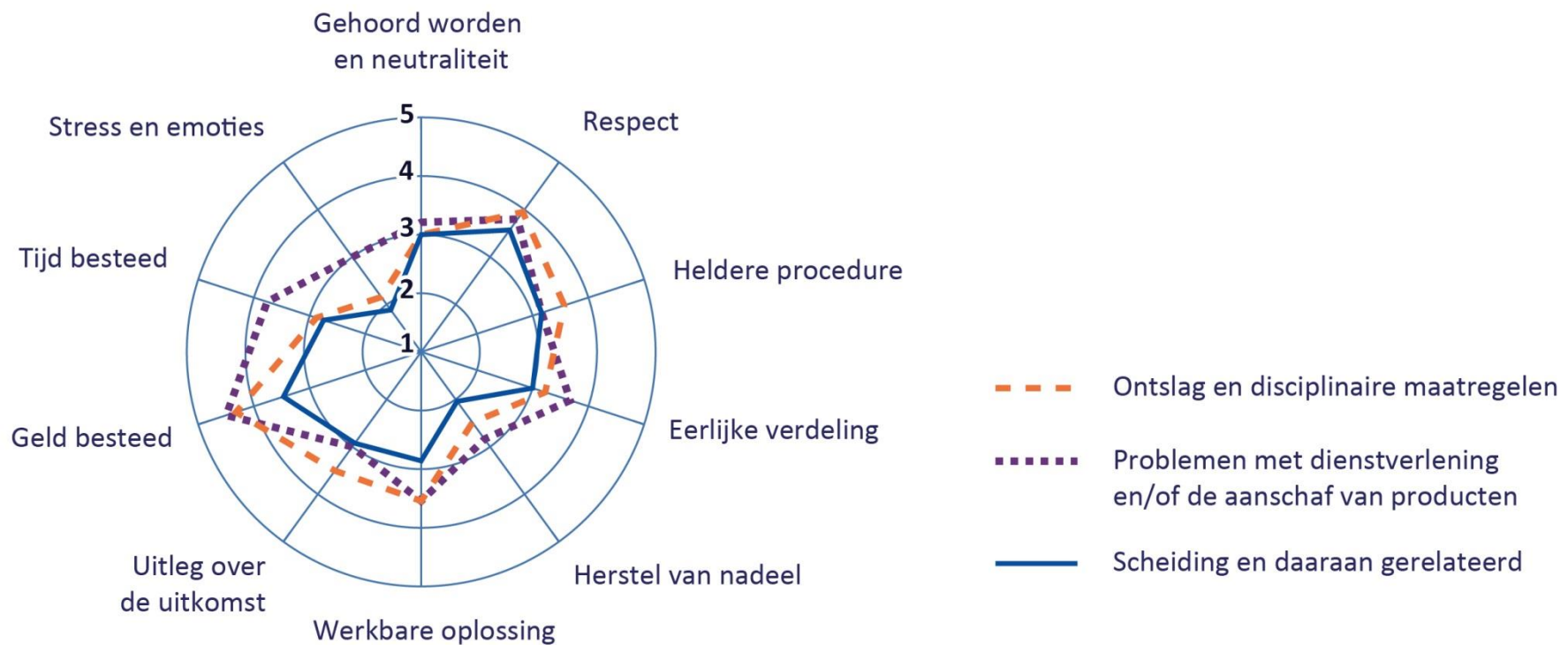
hun onderlinge gesprekken hierover – en als ze er samen niet uitkomen, in de geschilbeslechtsingsprocedure bij de rechter – zoeken mensen naar gelijkwaardigheid, respect en duidelijkheid over waar ze aan toe zijn. Rechtsstatelijke waarden zoals procedurele en distributieve rechtvaardigheid krijgen hiermee een concrete invulling.

“Mijn dochter werd uit huis gezet toen ze van haar tweede kind 9 maanden in verwachting was. Sindsdien wilde hij geen alimentatie betalen en weigerde hij haar bezittingen en die van de kinderen terug te geven. Ook had hij de sloten van het huis veranderd, terwijl het huis van hun samen was, zodat zij niet terug kon in haar eigen huis.”

3. Ervaren rechtvaardigheid van scheidingsproces is laag

De data laten zien dat de huidige gang van zaken rond scheiding maar zeer ten dele in staat is om deze behoeften te vervullen. Gemiddeld scoorde het proces rond scheiding in Nederland 2,81 (op een schaal van 1 t/m 5). Daarmee is het de juridische problematiek met de laagste ervaren rechtvaardigheidsscore. Gezien de complexiteit van scheiding is dat niet vreemd, maar de score is ook aanmerkelijk lager dan die voor rechtspleging rond problemen van

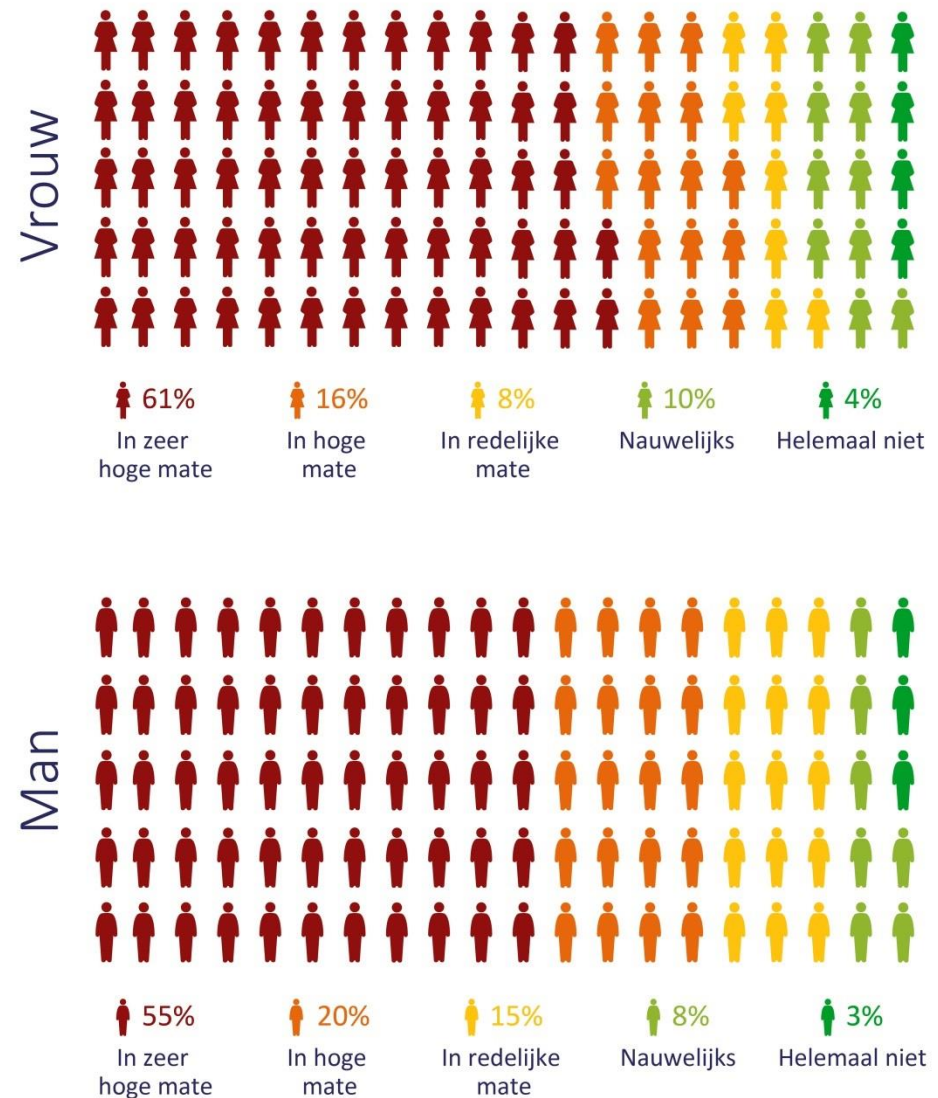
vergelijkbare zwaarte zoals huiselijk geweld (3,26) en ontslag (3,23). Positiever gezegd: een betere rechtspleging rond scheiding zou grote maatschappelijke waarde kunnen toevoegen. De uitdaging zou kunnen zijn om zo dicht mogelijk bij de hoogst waargenomen scores per rechtvaardigheidsdimensie te komen, die op bijna 4 ligt (3,95).

3.1 Veel stress en onmacht

De data vestigt als eerste de aandacht op het hoge (en vaak ervaren) niveau van extra stress die een scheidingsprocedure met zich meebrengt bovenop de stress die men al ervaart van de scheiding zelf. 58% van de Nederlanders ervaart een zeer hoge mate van stress tijdens (en door) het scheidingsproces, dit percentage is iets hoger voor vrouwen (61%) dan voor mannen (55%). Voor wat betreft de vereiste communicatie en samenwerking is dat geen goed nieuws. Experts uit de praktijk herkennen dat mensen in hun “stress-systeem schieten”. Hierdoor verliezen men niet alleen het overzicht in een toch al moeilijke situatie, maar dit tast ook het vermogen aan om gezamenlijk tot een goede oplossing te komen.

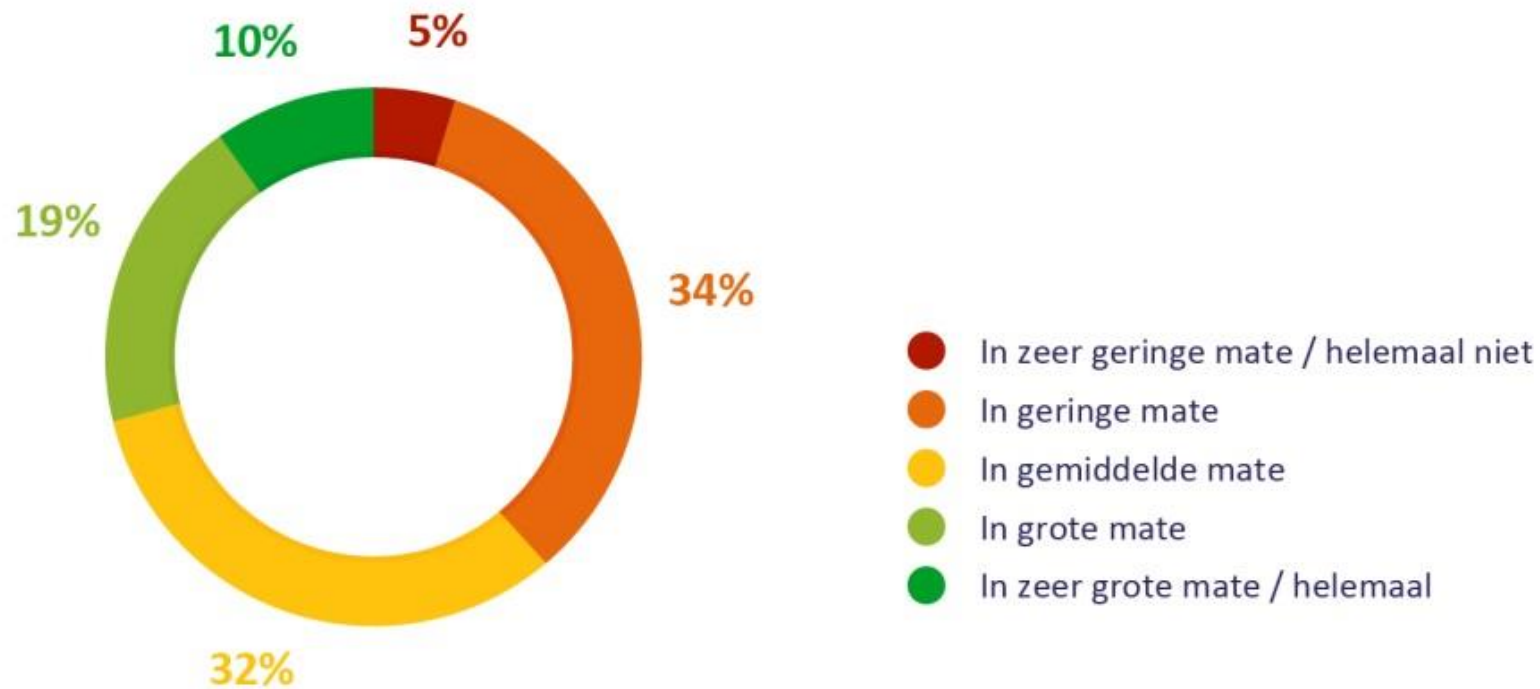
Ervaren hoeveelheid stress

3.2 Minder dan de helft voelt zich werkelijk gehoord

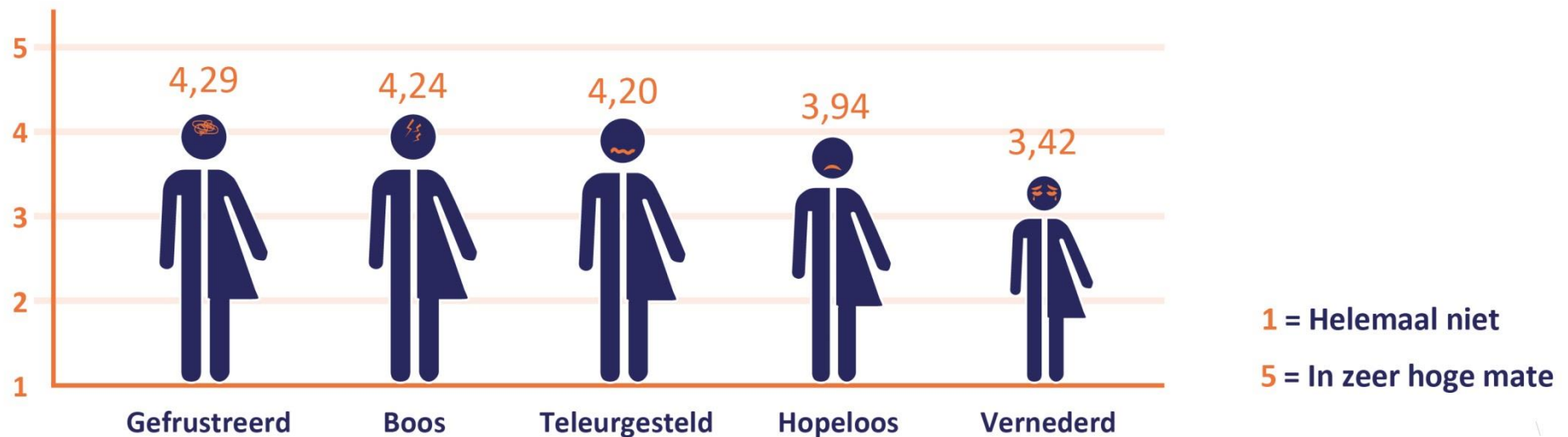
Slechts 10% van de mensen die te maken heeft (gehad) met een scheiding had het gevoel in zeer grote mate/helemaal in staat te zijn de eigen mening en gevoelens en te uiten tijdens het proces met de betrokken professionals. Meer dan een derde (39%) van de mensen geeft aan dat zijn/haar gevoelens slechts in (zeer) geringe mate mee worden genomen tijdens het proces.

Was u in staat om uw mening en gevoelens te uiten tijdens het proces?

De grote stress, gevoegd bij het gevoel niet erg gehoord te zijn, wijst op een grote mate van onmacht. De data laat ook zien dat mensen in een scheidingsproces zich met name gefrustreerd, boos en teleurgesteld voelen.

Heeft u zich op enig moment tijdens het scheidingsproces gefrustreerd/boos/teleurgesteld/hopeloos/vernederd gevoeld?

Een goed proces rond scheiding stelt mensen in staat om verantwoordelijkheid te nemen en deze gevoelens van onmacht te verminderen en meer zelfvertrouwen en een grotere weerbaarheid te verkrijgen.

3.3 Respectvolle betrokkenheid

Respectvolle en neutrale betrokkenheid van professionals in het scheidingsproces is cruciaal. Dit gaat redelijk goed. Meer dan de helft (57%) van de mensen voelt zich in (zeer) grote mate met respect behandeld door de rechter of andere neutrale persoon (dit kan bijvoorbeeld een mediator zijn). Echter, de meningen zijn hierover verdeeld. Iets minder dan een derde (30%) heeft in (zeer) geringe mate het gevoel met respect te zijn behandeld. Hier valt dus nog wel winst te behalen.

*Werd u door de neutrale persoon met respect behandeld?**

* In de toelichting werd aangegeven dat dit bijvoorbeeld een rechter kan zijn.

3.4 Resultaat komt te vaak niet op tijd

Voor 39% komt het resultaat van de procedure (helemaal) niet op tijd, voor iets meer dan een vijfde (21%) komt het resultaat in (zeer) grote mate op tijd, en voor 40% in gemiddelde mate. Scheidingsprocedures kunnen soms lange tijd in beslag nemen. Dit kan komen doordat er ingewikkelde zaken moeten worden uitgezocht, of omdat de twee partijen het oneens zijn over bijvoorbeeld zaken als omgang of alimentatie.

In hoeverre was het resultaat op tijd, dus op het moment dat u het nodig had?

De bovengenoemde cijfers van de Raad voor de Rechtspraak impliceren dat partijen elkaar bij een scheiding gemiddeld 4 keer in een gerechtelijke procedure treffen. Dat is opmerkelijk, omdat 60%

van de scheidingen gebeurt op basis van door partijen samen gemaakte afspraken (gemeenschappelijk verzoek). Men besteedt gemiddeld 33 uur aan de scheidingsprocedure, maar die tijd varieert van slechts 2 tot wel 500 uur.

3.5 Escalatie niet in de hand

Als de ex-partners het niet eens worden, leidt dat dus vaak tot een lange reeks van procedures, die kostbaar kunnen zijn. En net zoals de tijdsinvestering, variëren ook de kosten die men maakt voor de procedure sterk. Een derde van de respondenten heeft geen extra kosten gemaakt voor de procedure, maar degenen die wel kosten maken, rapporteren een hoogte van €75 tot maar liefst €30.000. Deze verzamelde gegevens impliceren dat 9000 mensen op jaarbasis meer dan €2000 aan procedures rond scheiding betalen, met uitschieters naar de tienduizenden. Ook ontstaan later vaak alsnog conflicten over gemaakte afspraken: rond nieuwe partners, verandering van woonplaats of inkomen.

3.6 Resultaat vaak niet gerealiseerd en weinig emotionele verbetering

De data laat zien dat men slechts in beperkte mate herstel ervaart van financieel verlies en emotionele schade. Ook in het herstel van de relatie met de andere partij wordt in het huidige proces niet werkelijk voorzien. In 60% van de gevallen ervaart men slechts in zeer geringe mate of helemaal geen herstel van de relatie met de ex-partner/andere partij. De overige 40% ervaart in geringe of gemiddelde mate herstel van de relatie met de ex-partner.

“Ondanks vele rechtszaken met ex-partner van mijn partner weigert zich deze eraan [de gezags- en omgangsregeling] te houden. kost handenvol geld en geen resultaat. Kinderen lijden hier enorm onder”

“Echtscheiding: in beginsel relatief stroef proces, na inschakeling van mediation tot een oplossing gekomen die voor beide aanvaardbaar was. Hoofdoorzaak; bepaling partneralimentatie, boedeldeling, verkoop woning.”

Iets meer dan een derde (35%) ervaart in (zeer) geringe mate of helemaal niet dat het resultaat (bijv. verdeling van de inboedel, vaststelling van de hoogte van de alimentatie) ook daadwerkelijk in de praktijk is gerealiseerd en wordt nageleefd. Slechts 15% ervaart dat het resultaat in zeer grote mate of helemaal gerealiseerd is. Dat is relatief laag. De naleving van onderling gemaakte afspraken in geschillen is in het algemeen vrij goed, zo'n 80% of hoger na bijvoorbeeld mediation.

3.7 Resultaten slecht te vergelijken met andere gelijksoortige zaken

Eén van de belangrijkste pijnpunten in scheidingsprocedures is het ontbreken van ijkpunten en vergelijkbaarheid. Voor meer dan de helft (52%) van de mensen met een scheidingsprobleem was het niet mogelijk om de bereikte oplossingen van de eigen scheiding te

vergelijken met die van mensen in vergelijkbare situaties. Mensen tasten dus in het duister over hoe gebruikelijk hun uitkomsten zijn. Slechts 28% had het gevoel in (zeer) grote mate in staat te zijn geweest de uitkomst van de procedure die met andere vergelijkbare zaken te vergelijken.

Was het mogelijk om uw resultaat te vergelijken met vergelijkbare zaken?

Naast de mogelijkheid van het überhaupt vergelijken van de uitkomst van de scheiding, is het ook belangrijk dat indien vergelijking mogelijk is, vergelijkbare zaken ook daadwerkelijk tot gelijke/gelijksoortige uitkomsten leiden. Minder dan een kwart (24%) heeft het gevoel een resultaat te hebben gekregen dat in

(zeer) grote mate vergelijkbaar is met dat van anderen; 51% heeft het gevoel dat hun resultaat in (zeer) geringe mate vergelijkbaar was met een vergelijkbare zaak. Eén van de mogelijke verklaringen voor het ervaren gebrek aan vergelijkbaarheid en gelijke behandeling tussen zaken is volgens experts de moeilijk te volgen berekening waarmee de hoogte van alimentatie en kinderbijdrage worden bepaald. De beslissing hierover wordt door rechters beperkt gemotiveerd, dat wil zeggen niet alle berekeningen worden in de beschikking opgenomen, slechts de gegevens die zijn gebruikt bij de vaststelling worden aangegeven.

Was uw resultaat vergelijkbaar met het resultaat van andere vergelijkbare zaken?

4. Hoe verder? Suggesties voor innovatie van het juridische systeem

De wijze waarop de rechtspleging echtscheidingen begeleidt is dus op veel punten voor verbetering vatbaar. Het gevaar is dat het bij die constatering blijft, want tot op heden is er geen duidelijke eindverantwoordelijkheid voor de echtscheidingsprocedure. Iedere professionele partij – rechter, advocaat, bemiddelaar, psycholoog – vervult een eigen rol, en legt alleen aan de eigen klant en binnen de eigen beroepsgroep verantwoording af over de vervulling van die rol. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor het wettelijk kader, maar dat is op het hoge juridische abstractieniveau van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de wetten voor de inrichting en financiering van de juridische beroepen. Het Ministerie legt geen verantwoording af over hoe al deze wetten samenwerken om echtscheidingen goed te begeleiden. Er vinden geen systematische evaluaties plaats van ketens die toegang tot het recht bieden, zoals die rond echtscheiding.

De invulling van deze regels in de praktijk van de rechtspraak is vervolgens al gauw detaillistisch, zonder dat er maatschappelijke doelen aan de orde komen. Bovendien wordt de verantwoordelijkheid voor wetten gedeeld met het parlement, dat wil zeggen met druk bezette Kamerleden die het gehele justitieveld bestrijken met de omvangrijke adhoc agenda die daar bijhoort. De wijze van verbreking van persoonlijke relaties, hoewel een maatschappelijke realiteit, is nog steeds een te gevoelig onderwerp om echt politiek te agenderen. Bovendien is het de vraag of een van bovenaf geregisseerde herziening überhaupt zou kunnen werken.

Het is dan ook geen wonder dat het systeem regelmatig wordt omschreven als “vast zittend” en niet goed in staat om de vele al ontwikkelde en nog mogelijke innovaties door te zetten. In juni 2015 deed een groep leiders uit de juridische sector zes suggesties om beweging in het systeem te brengen zodat de toegang tot het recht voor dit soort ketens wèl kan verbeteren. Deze werden wijd verspreid in de juridische sector, onder andere via het Nederlands Juristenblad. We laten hierna zien hoe deze benadering op de echtscheidingsketen zou kunnen worden toegepast.

Het advies richt als eerste de aandacht op een verbeterde dienstverlening, gericht op een vakmanschap ten dienste van de samenleving en niet alleen gericht op toepassing van gedetailleerde regels. Een zogenaamde IKEA-test zou helpen om regels praktischer te maken (2). Waarom geen prikkels om oplossingen te stimuleren in plaats van om te onderhandelen en te procederen via het tournooimodel, het model van tegenover elkaar staande, gejuridiseerde standpunten (3)? Een right to challenge moet organisaties/mensen met innovatieve procedures een kans geven hun procedure de standaard te laten worden in de rechtspleging (4). Maar het gaat ook over het stellen van aansprekende doelen (5) en een grotere transparantie van de markt (6).

4.1 Juridisch vakmanschap ten dienste van een goed verlopende scheiding

De lage rechtvaardigheidsscores, gevoegd bij de hoge niveaus van stress, impliceren dat juristen een hoger aspiratieniveau zouden

mogen hebben voor wat betreft inrichting van echtscheidingsprocedures. Een goed proces rond scheiding is van grote maatschappelijke waarde. Het gaat om het terugvinden van zekerheid, zowel financieel als emotioneel en om het welzijn van kinderen nu, en in hun verre toekomst. Het is soms zelfs een kwestie van leven en dood: in 2014 kwamen 16 vrouwen, 12 mannen, 8 jongens en 3 meisjes om door geweld van de kant van hun (ex) partner of ouder ([CBS](#)). Dat is meer dan een kwart van het totaal aantal gevallen van moord en doodslag in Nederland.

Juristen zouden een veel grotere bijdrage aan een goede gang van zaken rond scheiding kunnen leveren; in individuele zaken, maar ook als het gaat om het gezamenlijk vormgeven van het systeem. Het juridische vakmanschap zou uitgedaagd kunnen worden om hierbij passende procedures te ontwikkelen. Voorkomen van vechtscheidingen en een optimale begeleiding van ouders en kinderen zou een expliciet beleden moraliteit moeten zijn onder juristen.

De Vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsbemiddelaars (vFAS) heeft een brochure waarin scheiding wordt gepresenteerd als een proces dat je samen doet en doormaakt. Er is aandacht voor het rouwproces en voor het geleidelijk weer tot een perspectief komen. Ook de elementen van goede afspraken worden uitgelegd. Het draait in de brochure en de vormgeving om waarden als tot overeenstemming komen, hoop krijgen en investeren in een nieuw leven, stabiliteit voor de kinderen,

emotionele afstand en objectiviteit. De website Verder Online bevat, naast nieuws over nieuwe regels, veel praktische en nuttige informatie voor scheidende mensen. Posters op stations en commercials hebben als motto “Uit elkaar, met respect voor elkaar”.

De juridische inbedding en de beleving binnen de eigen professie spoort daar echter nog niet altijd mee. De Gedragsregels van de vFAS gaan eerst over de eigen rol en de juridische inbedding daarvan. Pas in artikel 8 staat dat de leden “passende aandacht aan emotionele en relationele aspecten” behoren te besteden en in artikel 10 is er “passende aandacht aan het bevorderen van onderlinge communicatie”. De vFAS heeft tot nu toe ook geen eigen visie op de maatschappelijk wenselijke procedure voor scheiding naar voren gebracht. De opleidingseisen hebben een sterke focus op juridische kennis.

Advocaten profileren zich onderling vaak nog vaak als technisch-juridisch specialist. Het Advocatenblad vroeg in het najaar van 2014 aan vakgenoten wie zij de beste familierechtadvocaat vonden. In het bijbehorende filmpje – dat is opgenomen in een parkeergarage rond een aanzienlijke auto – profileert deze advocaat zich vooral als kenner van de jurisprudentie.

Een goede rechtspleging is toegankelijk en niet te belastend: qua kosten, qua tijdsbesteding en qua emotionele lasten (stress). Spanning bij en tussen de ouders is immers een risicofactor voor het kind. Voor wat betreft de uitkomsten gaat het om de klassieke distributieve rechtvaardigheid (verdeling eerlijk, naar behoefte/naar bijdrage) die door privaatrecht wordt geborgd, maar ook om erkenning en herstel van nadeel, om werkbare oplossingen, waarvan transparant is waarop ze zijn gebaseerd.

De informatie die de rechtspraak op haar website aanbiedt over scheiding is vooral juridisch technisch (“hoe gaat de procedure?”). Veel informatie is gericht op de rol van de rechter, in plaats van op de situatie waarin de scheidende partijen en hun kinderen zich bevinden.

Procesreglementen vertellen welke documenten moeten worden aangeleverd. Ze lijken geschreven voor advocaten. In de publieksinformatie wordt met een kopje “Wie krijgt de kinderen” ongelukkigerwijs gesuggereerd dat kinderen de inzet van een procedure zijn.

Een brochure over “het verhoor” van kinderen wordt ook gepresenteerd vanuit het juridisch kader. De tekst is kindvriendelijk geschreven, maar bereidt het kind voor op een vraag die volgens de huidige inzichten controversieel is: bij wie je het liefste wilt wonen. Het bijbehorende filmpje heeft als titel “kindgesprek” en

heeft veel meer elementen die een goed verloop van de scheiding ondersteunen.

4.2 Een IKEA-test helpt om regels voor de gevolgen van scheiding praktischer te maken

De lage cijfers voor transparantie en vergelijkbaarheid van resultaten duiden erop dat de regels voor scheiding niet aan de zogeheten IKEA-test voldoen. Ze zijn niet door de meeste mensen zelf toe te passen op de manier waarop je een meubel in elkaar zet: met enige moeite of met hulp van een bekende. Het recht rondom scheiding heeft te weinig het karakter van een handleiding om mensen door deze moeilijke fase van hun leven heen te helpen en te veel van een ingewikkeld proces dat (in veel gevallen) bijdraagt aan extra stress en negatieve emoties.

Betrouwbare informatie kan een sleutel zijn tot vermindering van de ervaren onmacht die uit de data spreekt. Experts noemen informatie bij wijze van educatie en preventie (behoefte en ontwikkeling van het kind als basisuitgangspunt). En vooral ook informatie over het proces: Welke behandelwijze van een scheiding is goede praktijk? Wat mogen en kunnen de scheidende partijen daarin verwachten, emotioneel, zakelijk, relationeel en qua zorgplicht tegenover andere gezinsleden? Verder zijn mensen benieuwd naar te verwachten uitkomsten, om hun eigen ideeën

over eerlijke oplossingen aan te kunnen toetsen: wat gebeurde met anderen die een scheidingsprocedure hebben doorlopen?

Er is ook behoefte aan eenvoudig te begrijpen en door ketenpartners transparant toegepaste standaarden/rechtsnormen met mogelijk individuele afwijking voor omgang, pensioenverdeling, alimentatie, verdeling van schulden etc. De wijze van berekening van alimentatie is al vaak aangewezen als te complex en te weinig transparant. Modellen daarvoor zijn ontwikkeld door de rechtspraak en bij de Tweede Kamer zijn voorstellen in behandeling om de berekening te vereenvoudigen. Maar er moet nog veel gebeuren willen deze regels eenvoudig te begrijpen zijn door de mensen waarom het gaat.

De Raad voor de Rechtsbijstand en Hiil Innovating Justice ontwikkelden gezamenlijk een innovatieve procedure voor echtscheiding (Rechtwijzer 2.0). Na ieder voor zich een diagnose te hebben kunnen doen, gaan partijen door een intakeproces. Ze doen dat in rust, in hun eigen tijd en op de plek die voor hen uitkomt.

Tijdens de intake krijgen zij vragen over wat zij voor het gezin willen bereiken en welke eerste ideeën voor oplossingen zij hebben. Deze vragen betreffen ongeveer twintig onderwerpen die in bijna iedere scheiding (met kinderen) van belang zijn: van afspraken over het elkaar op de hoogte houden tot en met de verdeling van de pensioenrechten.

Iedere partner beantwoordt deze vragen en dan worden antwoorden gematcht. Partijen reageren dus niet op elkaars wensen, maar plaatsen hun oplossingen naast elkaar. Vervolgens kunnen ze de afspraken uitwerken, geholpen door informatie per onderwerp en hulpmiddelen voor bijvoorbeeld de berekening van alimentatie. Ook kunnen ze ieder de hulp van een bemiddelaar of een bindend adviseur inroepen om te helpen knopen door te hakken.

Als alle onderwerpen zijn afgerond dan gaat de tekst van de gemaakte afspraken naar een reviewer. Deze advocaat-expert toetst of de afspraken compleet, voldoende evenwichtig en juridisch houdbaar zijn en helpt partijen om deze te verbeteren indien nodig. Ten slotte dient de reviewer de stukken in bij de rechtbank, zodat de scheiding officieel wordt.

4.3 Prikkel om oplossingen te stimuleren in plaats van procedures: huidige financieringssysteem belooft verlenging en verruwing

De bekostiging van het scheidingsproces zoals die nu is ingericht werkt juridisering en zelfs escalatie in de hand. De systematiek stelt professionals voor keuzes tussen een maatschappelijk verantwoorde aanpak van scheidingen en de belangen van de eigen organisatie. Dat levert dilemma's op waarin de meeste professionals goede keuzes maken, maar wel het soort keuze waarvoor zij eigenlijk niet mogen worden gesteld. De financiering is een

belemmering voor de trend richting een betere aanpak van scheidingen.

Voor hogere inkomens werken advocaten nog vaak op uurtarief. Toegevoegde advocaten en rechtbanken worden per procedure betaald en dus, in zekere zin, voor meedoen aan een nieuwe stap van escalatie. Rechters en advocaten zouden juist gemotiveerd moeten worden om voor een goede oplossing of procesbeheersing te zorgen. In het financieringssysteem is bijvoorbeeld geen plaats voor praktische, neutrale hulp in de eerste fase van een scheiding. De weg terug wordt ook minder gefaciliteerd dan scheiding. Een “verder met elkaar plan” kan ook een wenselijke uitkomst zijn.

Voor ongesubsidieerde diensten zou een trajectprijs tot een bestendige oplossing normaal kunnen zijn, met ontmoediging van uurtarief of betaling per escalatie stap. Voor mensen die subsidie nodig hebben kan de overheid een budget/voucher invoeren: op basis van inkomen en risicoprofiel; met eigen bijdrage; voor een traject inclusief nazorg om de afspraken bij te stellen als de omstandigheden veranderen (bijvoorbeeld drie jaar). Dit budget kan worden besteed aan te certificeren diensten, naar gezamenlijke keuze van partijen. Er kan meer overheidsinvloed zijn op de keuze bij een hoger risico-profiel (bijvoorbeeld bij huiselijk geweld) of als partijen samen de keuze niet kunnen maken.

4.4 Een right to challenge, de vele pilots voorbij

De kennis en expertise die nodig is om mensen beter door deze moeilijke fase van hun leven te begeleiden is aanwezig. Er is nu volgens kenners van het veld een wildgroei aan pilots, gedreven door de persoonlijke motivatie van specialisten die dagelijks de onmacht en pijn bij hun cliënten voelen. Wat nog ontbreekt is een kader voor systematische evaluatie en opschaling.

Volgens de opstellers van de zes suggesties zouden ontwerpen van vernieuwde procedures een *right to challenge* moeten krijgen om innovatie te bevorderen. Een dergelijk right to challenge is door de Regering voorgesteld naar aanleiding van ontwikkelingen zoals Uber en AirBNB. Het gaat er ook in de rechtspleging om nieuwe oplossingen de mogelijkheid te geven om aan te tonen dat zij tenminste een gelijkwaardig niveau van (rechts-)bescherming bieden als bestaande voorzieningen.

Op 3 november 2014 hebben de verantwoordelijke staatssecretarissen van VenJ en SZW de Tweede Kamer geïnformeerd over de voortgang van het beleid op het gebied van vechtscheiding. Er wordt vooral ingezet op bewustmaking en verder afwachten van pilots en onderzoek (zie het Uitvoeringsplan “Verbeteren situatie kinderen in een vechtscheiding”). De invloed van (overheids-) instanties op de wijze van scheiding wordt minimaal geacht:

“Ouders zijn uiteindelijk zelf de enigen die een einde kunnen maken aan een ‘vechtscheiding’. Bij een ‘vechtscheiding’ slagen ouders er niet meer in om de belangen van hun kind de eerste overweging te laten zijn. Onze acties zijn dan ook gericht op het bewustzijn van ouders van het belang van het kind: door ouders hiervan bewust te maken kunnen vechtscheidingen voorkomen worden en vroegtijdig worden gesignaleerd. In dit bewustwordingsproces bij ouders spelen professionals en het sociale netwerk om ouders een belangrijke rol. De meeste factoren die bijdragen aan het oplossen van de problematiek liggen buiten de sfeer van (overheids-)instanties. Daarom is een bescheiden rol en een realistisch ambitieniveau gesteld.”

In een vervolg brief van 22 juli 2015 van de Staatssecretaris van VenJ wordt een aantal suggesties om verbeteringen in de procedure aan te brengen (verplichte mediation, ouderschapseducatie) afgewezen. Een literatuurstudie vond onvoldoende onderzoek dat ondubbelzinnig specifieke effecten aantoonde. Opvallend is dat de huidige juridische echtscheidingsprocedure en de inbedding daarvan, niet is doorgelicht op effecten.

Vernieuwers in de echtscheidingssector zouden met een uitdagingsrecht, dat ze de kans geeft echt in het stelsel door te dringen, gestimuleerd kunnen worden om nieuwe procedures te ontwerpen. Als zij een gelijk niveau van bescherming kunnen laten zien, afgemeten aan in de wet te stellen doelen, zouden zulke nieuwe behandelingen kunnen worden ingevoerd naast, of in plaats van, de bestaande procedures. Het kan ook om voorzieningen op deelgebieden gaan: er is bijvoorbeeld behoefte aan goede praktijken of protocollen voor omgaan met beschuldigingen over (seksueel) geweld, gedeeld gezag bij vechtscheiding, de GBA-inschrijving en impact van fiscale wetswijzigingen rond alimentatie.

4.5 Doelen stellen voor een vernieuwde procedure: vechtscheidingen de wereld uit?

Het zou goed zijn als de rechtspleging voor een keten zoals die rond echtscheiding expliciete doelen zou krijgen. Bijvoorbeeld: risicofactoren voor kinderen mogen niet versterkt worden door de juridische procedure; tweederde van de partijen in echtscheidingen moet zich in staat voelen om de eigen uitkomsten te vergelijken met die van anderen; vechtgedrag in scheidingen wordt binnen drie maanden gekanaliseerd.

De auteurs van de zes suggesties stellen voor dat een werkgroep het aanpakken van dit soort problematiek centraal stelt en een plan met indicatoren ontwikkelt om de voortgang te kunnen bijhouden, naar analogie van de werking van de Millennium Goals van de Verenigde Naties, of indertijd de doelstelling om het aantal verkeersdoden in

Nederland terug te brengen. Dit plan zal daarmee allerlei actoren verleiden zich op de oplossing van de genoemde problemen te gaan richten. Oplossingen kunnen uit onverwachte hoek komen.

Voor een vernieuwde procedure moet het mogelijk zijn om tot breed gedragen terms of reference te komen: een lijst van waarden en concrete doelstellingen, specifiek voor een goede gang van zaken rond scheiding. Gezien de brede mate van overeenstemming over wat mensen in een scheiding nodig hebben, zal het niet moeilijk zijn deze op te stellen en periodiek te herijken. Het goed borgen van deze gezamenlijke uitgangspunten en visie is vervolgens belangrijk om er zeker van te zijn dat deze procedure geïmplementeerd en gecontroleerd wordt.

Voor echtscheiding lijkt het tournooimodel, waarin verzoek tegen verweer komt te staan, standpunt tegenover standpunt, argument tegenover argument, vrijwel altijd ongeschikt. Aanvallen op elkaars gedrag en persoon, respectievelijk defensieve reacties, zijn een gedragspatroon dat in sociaal wetenschappelijk onderzoek vaak terugkomt als oorzaak voor scheiding. Is het niet onverantwoord dat de standaardprocedure die de overheid aanbiedt deze patronen versterkt?

De Kinderombudsman noemt 11 knelpunten die bijdragen aan escalatie (Vechtende ouders, het kind in de knel, 2014). Zes daarvan gaan rechtstreeks over de inrichting van de procedure bij de rechter:

- *Gezinnen komen vaak pas in beeld bij rechtbank en jeugdbescherming als escalatie al een feit is;*
- *Er zijn teveel gestapelde procedures mogelijk en advocaten de-escaleren te weinig;*
- *Financiering van rechtsbijstand is teveel gericht op toevoegingen en procederen, terwijl aan de voorkant investeren (bijvoorbeeld in een bijzondere curator) latere opepende kosten kan voorkomen;*
- *Professionals zijn niet altijd vaardig of ervaren genoeg om inzuiging in het conflict te voorkomen;*
- *Er zijn onvoldoende mogelijkheden voor jeugdbeschermers om ouders tot psychologisch onderzoek te bewegen, of hen te bewegen om zich aan afspraken te houden. Een schriftelijke aanwijzing juridiseert ook;*
- *Een rechterlijke beslissing geeft een winnaar en een verliezer: dan stopt de strijd niet;*

Oplossing van de andere knelpunten kan ondersteund worden door een goede framing en inrichting van de procedure.

- *Ouders zijn gefocust op hun ex-partnerschap en niet op hun gezamenlijk ouderschap;*
- *Ouders zijn zich vaak niet bewust van hun aandeel in de beschadiging van hun kind, zij hebben onvoldoende kennis over loyaliteitsproblemen bij kinderen;*
- *Hulpverlening is vaak gericht op de ouders, en te weinig op de kinderen;*
- *Er zijn aanwijzingen dat de nadruk die het huidige beleid legt op een gelijke 50/50 verdeling van zorg voor de kinderen leidt tot meer conflict: gelijkwaardig ouderschap betekent niet per definitie ook een gelijke tijdsverdeling. De belangen van het kind horen centraal te staan en kwantiteit is niet per se kwaliteit;*
- *Faalervaringen met verkeerd ingezette interventies kunnen leiden in verlies van vertrouwen in hulpverlening of tot escalatie van conflicten.*

Het grote aantal aparte procedures dat gemiddeld per scheiding nodig is, wijst ook op een gebrek aan effectiviteit. Voortdurende conflicten, een gebrek aan samenwerking en gebrek aan contact met één van de ouders behoren tot de belangrijkste risicofactoren voor kinderen. Experts benadrukken het belang van draagvlak voor oplossingen. Echtscheidingsprocedures moeten mensen niet verder

tegen elkaar opzetten, en contacten bemoeilijken, maar hun behoeften, belangen en problemen centraal stellen. Mediationstechnieken kunnen helpen om gesprekken in goede banen te leiden.

Psychologen en gedragswetenschappers nemen waar dat ouders het belang van het kind in het scheidingsproces vaak verdringen. Vanuit de onmacht, geloven zij erin dat zij juist vechten ter bescherming van hun kind. Dit geloof wordt in veel gevallen bevestigd vanuit de achterban van familieleden, vrienden en mogelijk ook vanuit de interactie met juristen. Dit zou betekenen dat de gang van zaken rond scheiding meer in het teken moet staan van emotionele verwerking, verbetering van verhoudingen, communicatie en het vinden van werkbare oplossingen. Beter gehoord worden en een betere verklaring voor bereikte uitkomsten (bijv. alimentatie) zijn blijkens de data belangrijke aandachtspunten.

4.6. Een IENS voor het rechtssysteem: certificatie maakt de markt transparanter

De kwaliteit van de behandeling van echtscheidingen wordt nu overgelaten aan individuele rechters en advocaten. Voor de afnemer van juridische diensten die maar een enkele keer met een scheiding te maken krijgt, is deze markt echter niet transparant. Welke stappen volgt de dienstverlener? Voor welke aspecten heeft hij of zij vooral aandacht? En hoe werkt dit uit op klanten? De kwaliteit van dienstverleners in het echtscheidingsproces, zoals

ervaren door klanten, zou op een evenwichtige wijze zichtbaar moeten worden gemaakt.

Er zijn op dit gebied nog heel veel mogelijkheden. Een website zoals IENS voor restaurants waarop mensen betrokken in een scheiding hun ervaringen kunnen delen, met bescherming van hun privacy en van de reputatie van dienstverleners tegen ongefundeerde uitschieters in de beoordelingen.

De behandelwijzen van scheidingszaken kunnen aan systematische toetsing worden onderworpen. Validering en onderzoek naar wat werkt kan op basis van de eerder genoemde terms of reference gebeuren. Dat zou kunnen door een op te richten commissie, of een bestaand orgaan zoals de Hoge Raad. De overheid kan werkwijzen laten certificeren of protocolleren aan de hand van de terms of reference en op basis van evidence/plausibiliteit over wat werkt, zoals dat ook in de zorgsector gebeurt.

Daarbij richt de kwaliteitszorg zich minder op personen en hun professies, en meer op de effectiviteit van diensten zoals zij die daadwerkelijk leveren: coaching in de eerste fase, vroegtijdig in kaart brengen sociale situatie, probleemoplossende rechtshulp, financiële planning, omgangsbemiddeling, beslissen bij alimentatiegeschil, integrale behandeling vechtscheiding. Goede werkwijzen kunnen worden doorontwikkeld en breed worden ingevoerd. Werkwijzen die niet helpen om de waarden en ijkpunten te realiseren, kunnen beter verdwijnen.

Daarmee wordt de professionele onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid voor procedure en behandelwijze(n) in rechtbanken vergroot. Ook gespecialiseerde advocaten en andere rechtshulpverleners kunnen binnen zo'n stelsel werken, en zo beter aantonen aan de burger dat zij waardevolle en kwalitatief goede interventies plegen.

5. Conclusies

Het onderzoek bevestigt dat de impact van scheiding groot is. Een scheiding betekent het beëindigen van de belangrijkste economische en emotionele relatie waarin mensen plegen te investeren. De emotionele en relationele stabiliteit van mensen staat op het spel, en mensen ervaren meestal een grote mate van stress. Mensen voelen zich maar in beperkte mate gehoord in hun behoeften en emoties. De resultaten (bijvoorbeeld voor de hoogte van kinderalimentatie) zijn niet voldoende transparant. Dat heeft waarschijnlijk gevolgen voor de mate waarin afspraken worden nageleefd.

Voor de eerste maal is nu daadwerkelijk onderzocht hoe rechtvaardig Nederlanders zich behandeld voelen als het er in hun leven echt om spant. Het bevolkingsonderzoek laat zien dat de gemiddelde wijze waarop Nederlanders de scheidingsprocedure ervaren niet erg positief is. De waardering op alle gemeten rechtvaardigheidsaspecten van het scheidingstraject is relatief laag (2,81 op een schaal van 1 tot en met 5) vergeleken met andere serieuze rechtsproblemen.

Experts, en ook bijvoorbeeld een rapport van de Kinderombudsman over vechtscheidingen, leggen een koppeling met de inrichting van het juridische proces en de werkwijze van juristen. Het scheidingsproces is sterk gejuridiseerd. Als geschillen ontstaan, komen die verder op scherp te staan door een structuur van verzoek tegen verweer; argument tegen argument. Het financieringssysteem voor rechterlijke macht en advocaten beloont nog steeds extra procedures, in plaats van het beheersen van het proces en het

stimuleren van zoeken naar duurzame oplossingen tussen de twee partijen.

Er is enige controle op de handelwijze van de rechters en juristen waarmee men te maken krijgt. Wat de burger echter ervaart is het gehele proces met alle deelnemers geplaatst in hun wettelijke rollen. De samenhang daarvan wordt niet systematisch gemonitord en geëvalueerd, wat onder andere te maken heeft met de politieke gevoeligheid van het onderwerp. Mede hierdoor is er onvoldoende innovatie van procedures zoals de rechter die nu toepast.

De mogelijkheden voor verbetering zijn groot. Professionals hebben beschikking over veel kennis over risicofactoren en over methoden om een scheidingsproces beter in te richten. Er lijkt veel overeenstemming mogelijk over de doelen van te vernieuwen behandelmethoden. Het duurzaam verbeteren van de toegang tot het recht, met name de kern van formele juridische procedures, is echter steeds weer een grote uitdaging. Volgens onlangs gepubliceerde suggesties van 24 leidende juristen zouden aanbieders van nieuwe behandelmethoden de bestaande werkwijzen moeten kunnen “uitdagen”. Een zogenaamde IKEA-test zou de hanteerbaarheid van regels kunnen vergroten.

De politiek zou in de wetgeving maatschappelijke doelen en financieringskaders kunnen stellen voor de procedures; gedetailleerde wetten die nu te vaak een struikelblok vormen voor de noodzakelijke vernieuwing kunnen dan verdwijnen. De sector kan dan vervolgens de algemeen gedeelde ambitie waarmaken om mensen beter te begeleiden door één van de zwaarste fasen van hun leven.

Over HiiL Innovating Justice

HiiL is een internationaal (non-profit) instituut voor onderzoek en advies in de juridische sector, gevestigd in Den Haag, stad van vrede en recht. HiiL beoogt een bijdrage te leveren aan de effectieve werking van het recht en aan de verbetering van geschillenbeslechting door innovatie. Onze professionals zijn vooraanstaande wetenschappers van verschillende culturele achtergronden met vele jaren ervaring en passie om het recht beter te laten werken. De kern van HiiL's werk is om recht en geschilbeslechtingsprocessen te verbeteren door middel van het gebruik van data over de behoeften en ervaringen van burgers. We gebruiken onze kennis en data over de 'justice journeys' om onze klanten te ondersteunen om beter toegankelijke, eerlijke en efficiënte toegang tot het recht te geven.

HiiL heeft een unieke en immer uitbreidende dataset met de rechtvaardigheidsbehoeften van burgers in Nederland en andere landen. Deze data geeft inzicht in de ervaringen met rechtsprocessen zoals scheiding, consumentengeschillen, onenigheid over geld of problemen met publieke instanties. Een aantal dimensies van de 'justice journeys':

- De mogelijkheid voor mensen om zichzelf te uiten op het 'path to justice'
- Of de 'gebruikers' van het recht het gevoel hebben dat zij de uitkomst van het proces kunnen beïnvloeden
- Of dezelfde regels op alle partijen in het geschil worden toegepast

- Of het proces wordt gezien als neutraal, objectief en onpartijdig
- Of de uitkomst van het proces het probleem oplost
- Of de uitkomst van het proces ook geïmplementeerd wordt
- De mate waarin de uitkomst van het proces als eerlijk gezien wordt in relatie tot de behoeften van de gebruikers
- Hoeveel geld en tijd mensen besteden om hun recht te krijgen
- Hoeveel stress en negatieve emoties men ervaart op hun 'path to justice'

Kennis over al deze aspecten op het 'path to justice' dat mensen volgen is een krachtig middel om rechtsprocessen meer toegankelijk en eerlijk te maken. Best practices in rechtsinnovatie laten zien dat innovaties het meest succesvol zijn wanneer die gebaseerd worden op specifieke behoeften, ervaringen en percepties van de gebruikers van het recht.

We nodigen dienstverleners van formele en informele rechtsprocedures uit om samen te analyseren hoe hun gebruikers hun services beoordelen. Onze ervaring met het herinrichten van rechtsprocedures en jullie specifieke expertise kan resulteren in fascinerende rechtsinnovaties die miljoenen mensen bereiken!

Voor meer informatie, ga naar: www.hiil.org

Als u geïnteresseerd bent in onze data, neem contact op met

Johanna Piest MSc [johanna.piest@hiil.org],

Prof. Maurits Barendrecht [maurits.barendrecht@hiil.org],

Dr. Martin Gramatikov [martin.gramatikov@hiil.org].